

Титар О. В.

ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ І «СУСПІЛЬСТВО ЗНАННЯ» В РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

Проаналізовано сучасну вітчизняну філософію науки в контексті розвитку трансдисциплінарності. Виявлено значення синергетичної парадигми для сучасної філософії науки. Доводиться, що неklasична філософія науки передбачає подолання дисциплінарних протиріч шляхом діалогу й інтеграції наявного знання. Сучасна філософія науки застосовує низку нових методів, у тому числі рефлексію, критичне мислення, експертний діалог.

Ключові слова: *філософія науки, трансдисциплінарність, синергетика, критичне мислення, діалог, філософія культури.*

The modern philosophy of science in the context of transdisciplinary development is analyzed. The significance of the synergetic paradigm for modern philosophy of science is revealed. It is proved that the postnon-classical philosophy of science involves overcoming disciplinary contradictions through dialogue and integration of existing knowledge. Modern philosophy of science applies a number of new methods, including transflection, critical thinking, expert dialogue.

Keywords: *philosophy of science, transdisciplinarity, synergetics, critical thinking, dialogue, philosophy of culture.*

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими науковими завданнями. Філософія науки розглядає науку як соціокультурну цілісність, що вписується в основні параметри розвитку суспільства, середовища, історії. Своєю чергою, становлення глобального суспільства й поява глобальних проблем перед людством ставить нові пріоритети у функціонуванні науки, вимагає глибшого осмислення й рефлексії у філософії. Нові глобальні реалії пов'язані зі зростанням ролі науки в сучасному «суспільстві знання».

Найбільш актуальними глобальними викликами постають демографічні проблеми, нехтування екологічними питаннями й загрозами, забезпеченість ресурсами, модернізація економіки й системи мислення, навчання й грамотність населення, різноманіття й неоднорідність інформаційних потоків, труднощі вироблення експертної компетентності.

Аналіз останніх публікацій. Традиційним у такому контексті постає й оновлення самої філософії науки, виділення в ній нових підходів до реальності й глобальних викликів сучасності, становлення нової постнекласичної синергетичної раціональності. До цього часу одним із найважливіших підходів у виокремленні етапів філософії науки й відповідних типів раціональності вважався підхід В. Степіна [1], котрий виділяє класичний, неklasичний і постнекласичний типи раціональності, відповідно в переважній більшості його досліджень ідеться про класичний, неklasичний і постнекласичний тип розвитку філософії, якісний стрибок у філософії науки від неklasичного до постнекласичного типу розвитку.

Тут виникає питання щодо співвіднесення постнекласичного й постмодерного типів філософії [4], а також відповідностей постнекласичного й синергетичного підходів у філософії науки.

Мета й завдання роботи – проаналізувати сучасну вітчизняну філософію науки в контексті розвитку трансдисциплінарності та синергетичної парадигми як елементів нового «суспільства знання».

Виклад основного матеріалу та наукових результатів дослідження. Ми вважаємо, що найбільш вдалим термінологічно є вживання терміна «постнекласична філософія науки», що дозволяє через гегелівське «зняття» не протиставляти некласичні і постнекласичні підходи у філософії науки, а узгоджувати їх і виводити на нову історичну перспективу. «Постмодерний тип філософії» має певну репутацію й суспільний резонанс як іронічний, що критикує істину й просвітницькі наративи, із визнанням позанаукових підходів, тому в цьому контексті він повинний менше застосовуватися. Синергетичний же підхід, як підкреслює В. Степін, а ми підтримуємо ці погляди, дозволяє створити нелінійність і плюралістичність моделі пізнання у філософії науки, не підриваючи й не дискредитуючи поняття істини й наукової універсальної раціональності.

Тому зближення синергетичного й постнекласичного підходів у філософії, зокрема у філософії науки, відповідає потребам сучасної свідомості й розвитку філософії, урахування нових методологічних аспектів діяльності із системами, що саморозвиваються.

Зокрема постнекласична модель філософії науки враховує ймовірні сценарії розвитку систем, можливість виділення точок біфуркації й труднощі прогнозування процесів у цих точках, багатокомпонентність системи, багатоаспектність потенціальних можливостей систем, роль спостерігача й циклів розвитку системи, структурування пізнавальної діяльності, відновлення «довіри до реального емпіричного суб'єкту».

У такій ситуації В. Степін справедливо підкреслює: «У будь-якій діяльності є відношення суб'єкта до об'єкту, і для діяльності з системами, що розвиваються, це відношення залишається в силі. Не буває діяльності без предмета, на котрий вона спрямована. Звичайно, виникають її особливості щодо специфіки засвоєних об'єктів. При засвоєнні складних систем, що само розвиваються, важно виокремити ті ситуації, в яких людина виступає особливим компонентом системи, включена до неї, і система виступає як людиновимірна. Стосовно таких ситуацій принципово важливо розрізнити людину як об'єкт і суб'єкт діяльності. Вона може виступати і тим і іншим, функціонально розщеплюватись. Змішування цих позицій може породжувати неадекватні уявлення щодо зникнення об'єкта і суб'єкта як двох взаємозасновуючих компонентів діяльності» [1]. Тобто постнекласична філософія науки через системний і синергетичний підхід має справу з гуманістичним, відповідним людині – антропним і «людиновимірним» – пізнанням, де суспільна природа науки впливає на спосіб і результат філософування, наближує людину до глобальних проблем сучасності й надає їй ту когнітивну надію, що була втрачена в некласичному філософуванні.

Гносеологія, теорія пізнання й філософія науки використовують ідеалізації,

теоретичні конструкти, моделі: з одного боку, філософія науки намагається наблизитися до «реальної людини» з її культурно-історичною епохою й культурно-історичними викликами, з другого боку, використовує теоретичний конструкт «суб'єкт пізнання», котрий підходить для опису різних моделей і видів пізнавальної діяльності, причому в різних видах пізнання і в різних теоріях філософії науки можуть бути застосовані різні абстракції суб'єкта, що пізнає. Як доречно відзначає В. Степін, у такій ситуації «спільні для усіх видів пізнання ознаки суб'єкта, що пізнає, доповнюються особливими конкретизаціями. Але все одно це буде абстракція, а не реальний “емпірично даний суб'єкт”» [1].

За такого абстрагування у філософії науки виділяється певна кількість ознак, оперуючи котрими філософія науки говорить як про способи пізнання наявних проблем, так і способи їх подолання. «Разом з тим, і в «емпіричній даності» суб'єкт, що пізнає, не постає для іншого суб'єкта, що пізнає, у всьому безконечному різноманітті властивостей, якостей, відношень, комунікацій, накопиченого життєвого досвіду» [1].

Одною з нових теоретичних пропозицій у філософії науки для вирішення викликів і проблем сучасності є поняття «трансдисциплінарності». Останнім часом трансдисциплінарний підхід добре себе зарекомендував як у природознавстві, так і в суспільних науках, у тому числі й у філософії науки. Деякі дослідники розглядають трансдисциплінарний підхід як розвиток і універсалізацію міждисциплінарного, деякі наполягають на дещо іншому погляді, стверджуючи, що трансдисциплінарність передбачає зовсім новий підхід щодо дійсності й інформації, ніж підхід, присутній у міждисциплінарному дослідженні: такий підхід заснований на використанні знань, а не інформації, поєднанні особистісного й об'єктивного знання, своєрідній методології, у тому числі трансфлексії замість рефлексії, поезисі в живих і відкритих системах, «інтегративному баченні» (К. Уїлбер) [2] самих проблем.

Трансдисциплінарність розуміють насамперед у трьох основних значеннях. У першому значенні це поняття пов'язують із конкретними досягненнями дослідника, ідеться про універсальність знань конкретної людини, «людини-енциклопедії». У другому значенні мають на увазі рівноправність різних способів пізнання, тут «методологічний анархізм» Пола Фейєрабенда доповнюється ліберальним визнанням діяльності різних дисциплін і прав маловідомих учених, а також повсякденного й художнього досвідів. У третьому значенні «трансдисциплінарність» трактують як принципово новий спосіб наукового пізнання, що не зовсім може бути виведений із досвіду міждисциплінарності, це новий принцип організації наукового знання, що відкриває широкі можливості взаємодії багатьох дисциплін, наук і парадигм дослідження у вирішенні комплексних проблем природи й суспільства на різних рівнях пізнавальної активності. У такому значенні трансдисциплінарність зближується з поняттями «мультидисциплінарності» й «інтердисциплінарності». Третє значення насамперед пов'язане з теоретичними положеннями й декларацією Хартії трансдисциплінарності, ухваленої в 1997 р. на Першому міжнародному конгресі з трансдисциплінарності. Одним з головних авторів Хартії є фізик Басараб Ніколеску.

У шостій статті Хартії йдеться, що порівняно «з міждисциплінарністю і мультидисциплінарністю, трансдисциплінарність є багатоаспектною і багатомірною. Беручи до уваги різні підходи до розуміння часу й історії, трансдисциплінарність не виключає транс-історичного горизонту» [3]. Трансдисциплінарність не може розумітися як нова метафізика в будь-якому сенсі, як методологічна контролювальна інстанція чи наука наук. У сьомій статті говориться про нові горизонти людського пізнання, про нову планетарну філософію: «Доля людини має планетарний і космічний вимір. Поява людських істот на Землі – одна з стадій в історії Універсуму, визнання Землі нашим домом – один із імперативів трансдисциплінарності» [3].

Уперше трансдисциплінарний підхід був описаний видатним психологом Ж. Піаже в 1970 р. для тих ситуацій, коли об'єкт пізнання є неоднозначним, існує новий науковий підхід до реалій, що трансцендентують за межі конвенціонально встановлених академічних дисциплін. Також існує наукова тенденція розуміння під трансдисциплінарністю спроб побудови наукового діалогу між неспіввимірними, іноді конкурентними, науковими парадигмами.

Дещо відрізняється від трансдисциплінарності «інтегральний підхід», «інтегральне бачення» Кена Уїлбера, яке передбачає з філософії науки й філософії створити нову систематику методів пізнання навколишнього світу, нову «історію усього» на інтегральній методології, котра буде «інформаційну операціональну систему», що враховує зовнішні, внутрішні, індивідуальні й колективні фактори пізнання, а також тіло, самість, дух, інтегральне і постінтегральне бачення проблем і т. д. [2]. При цьому пізнання повинно пройти й поєднати в собі сфери «Я» (Краси, Мистецтва, особистості), «Ти» (Добра, Етики, стосунків) і «Воно», «Це» (Істини, Науки, об'єктивного світу) [2]. Також пізнання поділяється на сектори й рівні, типи й т. под., усі наявні «шкали пізнання» розглядаються просто як зручний методологічний прийом. Швейцарські учені К. Пол і Г. Хадорн трансдисциплінарність зводять до універсальності аналізованих проблем, соціокультурної орієнтації отриманого знання й відповідей, фрактального характеру вирішення проблем, коли навіть невдалий розв'язок може привести групу дослідників до успішного «бачення», уведення «зовнішнього» погляду, принципів відкритої дискусії й урахування різних поглядів, що дозволяє науковий і філософський досвід зробити досягненням усього суспільства.

Філософія науки й проблеми холізму реалізуються у філософії І. Цехмістра, зокрема роботах «Діалектика множинного і єдиного: Квантові властивості світу як неподільного цілого» (1972), «Пошуки квантової концепції фізичних основ свідомості» (1981), «Голістична філософія науки» (2003). Тим самим відбувається розроблення концепції «реляційного холізму» у філософських засадах науки, її застосування до сучасних проблем філософії й методології науки та культурології [4; 5].

Протягом 1980-х–2000-х рр. логіка й методологія наукового пізнання розкривалася також у філософських публікаціях Л. Бондаренко, Г. Носка, О. Тягла (зокрема в публікаціях останнього «Становлення наукової концепції цілісності» (1989), «Раціональний холізм» (2003)). Важливе значення для української філософії

мають дослідження засад природознавства та філософських питань науки. У цій галузі ідеї холистичної філософії у 2000-х–2010-х рр. продовжують публікації Я. Тарароева «Онтологічні основи сучасної фізики і космології» (2011), «Methodologic Strategies in the Modern Cosmology and their Foundations» (2011), «Сучасна космологія: філософські горизонти» (2011).

Важливим і новаторським розробленням із методології науки стали наукові публікації В. Шкоди, присвячені аналізу ідеї різноманіття та її евристичного значення: «Ідея багатоманіття і наукове пізнання» (1987), «Виправдання багатоманітності (Принцип поліморфізму в методології науки)» (1990).

Окремою галуззю досліджень у 1960–1970-х рр. стає систематичний аналіз регулятивної функції права й моралі в сучасному суспільстві.

Велика кількість досягнень у сфері філософсько-гуманітарних і логіко-методологічних досліджень, що були напрацьовані в Харківському університеті, дозволила в 1990 р. створити нову загальноуніверситетську кафедру філософсько-культурологічного профілю – кафедру теорії культури і філософії науки. Її очолив професор І. Цехмістро. Важливими в роботі кафедри стали дослідження Б. Пугача, Г. Панкова, В. Штанько, Я. Білика, В. Суковатої («Обличчя Іншого: тілесні образи Іншого в культурній антропології» (2009)), О. Філоненка. Останній брав участь у кількох міжнародних наукових проектах, зокрема є лауреатом премії Фонду Темплтона за курс лекцій «Наука та богослов'я» (The Science and Religion Course Program of Center for Theology and the Natural Sciences (CTNS, USA)) за 2000 р. Тобто для Харківського університету стає характерним розвиток сцієнтистських напрямків та їх критика, розвиток метафізики й діалектики, філософської антропології, філософії культури. Вагомим досягненням у новітніх напрямках філософії стало створення та функціонування Харківського центру гендерних досліджень, що проводить значну як наукову, так і методологічну та організаційну роботу. Виходить і користується вагомим авторитетом на пострадянському просторі журнал «Гендерні дослідження» (з 1998 р.), також діє проект «Університетська мережа з гендерних досліджень для країн колишнього СРСР».

Гендерні дослідження, «філософія Іншого» та постмодерністська теологія також перебувають у центрі дослідницької уваги В. Суковатої, яка стала автором численних ґрунтовних публікацій у журналах «Філософська думка», «Практична філософія», «Соціологія: теорія, методи, маркетинг», «Суспільні науки і сучасність», «Людина», «Вища освіта в Росії», «Соціологічні дослідження», «Філософські науки», «США і Канада», «Свободна думка», «Гендерні дослідження», «Інший погляд», а також успішною стипендіаткою-дослідницею Інституту Кеннана (США), Вільного університету в Берліні, Центральноєвропейського університету в Будапешті, фонду університету Гамбурга (Німеччина), університету Джорджа Вашингтона (США), Центру досліджень Голокосту і геноциду в Амстердамі, Фонду Вірджинії для Гуманітарних досліджень (США), Нідерландської Королівської академії наук і мистецтв.

Харківський національний університет є класичним університетом, із повним циклом вищої освіти, із розвиненими науковими школами, із міцними науковими,

гуманітарними та філософськими традиціями. Необхідність функціонування філософського факультету в університеті пов'язана як із вимогами до класичної освіти, так і з універсальними ідеями філософського виховання, філософської науки. Розвиток філософії науки та трансдисциплінарних досліджень є неодмінною складовою в розумінні сучасного університету.

Висновки. Філософія науки демонструє глибокий потенціал у розвитку «суспільства знань». Як власне філософські, так і соціокультурні передумови сприяють розвитку філософії науки в синергетичному й трансдисциплінарному річищі.

Не претендуючи на методологічний загальний контроль, нова філософія науки передбачає інтегральне й фрактальне розуміння багатьох актуальних проблем сучасності.

Постнекласичне розуміння наукового дослідження й філософії науки передбачає відмову від класичних регулятивів у поясненні й описі соціальних явищ, разом із тим у постнекласичному дослідженні відроджується розуміння істини як складного багатофакторного явища й довіри як способу взаємодії науки й суспільства.

Постнекласична філософія науки передбачає подолання дисциплінарних суперечностей шляхом діалогу й інтеграції наявного знання, низку нових методів, у т. ч. трансфлексію, критичне мислення, експертний діалог, культурний діалог, оцінку ризиків.

Постнекласична філософія науки пов'язана з аксіологічним вимірюванням знання й науки, співвіднесенням наукових цінностей із соціальними цілями й завданнями, розумінням цінності самоорганізації й множинності.

Література:

1. Степин В. С. Саморазвивающиеся системы и философия синергетики. *Что такое синергетика* : материалы междунар. конфер. «Путь в будущее – наука, глобальные проблемы, мечты и надежды», 26–28 ноября 2007 г., Ин-т прикладной математики им. М.В. Келдыша РАН, Москва. URL : <http://spkurdumov.ru/what/samorazvivayushhiesya-sistemy>
2. Уилбер К. Интегральное видение. URL : <http://www.youtube.com/watch?v=5pUbWugmLXO>
3. Хартия трансдисциплинарности. URL : <http://nicol.club.fr/ciret/index.htm>
4. Цехмістро І.З. Постмодернізм і реляційний холізм у філософії науки. *Сучасність*. 1998. № 9. С. 91–101.
5. Цехмістро І. З. Голістична філософія науки. Харків : Акта, 2001. 286 с.

References

1. Stepin, V. S. (2007), “*Samorazvivayushiesya sistemy i filosofiya sinergetiki*” [“*Self-developing systems and philosophy of synergetics*”], *Chto takoe sinergetika : materialy mezhdunar. konfer. «Put v budushee – nauka, globalnye problemy, mechty i nadezhdy»* [In *What is synergetics: Proceedings of the Intern. conference «The path to the future is science, global problems, dreams and hopes»*], November 26–28, 2007, M. Keldysh Institute of Applied Mathematics RAS, Moscow, available at : <http://spkurdumov.ru/what/samorazvivayushhiesya-sistemy>
2. Wilber, K. Integralnoe videnie [Integral vision], available at : <http://www.youtube.com/watch?v=5pUbWugmLXO>

3. *Hartiya transdisciplinarnosti* [Charter of transdisciplinarity], available at: <http://nicol.club.fr/ciret/index.htm>

4. Tsehmistro, I. *Postmodernizm i relyacijnij holizm u filozofiji nauki* [Postmodernism and relativistic Holism in the philosophy of science], *Modernity*, 1998, No. 9, pp. 91-101. [in Ukr.]

5. Tsehmistro, I. Z. (2001), *Golistichna filozofiya nauki* [Holistic philosophy of science], Acta, Kharkiv, 286 p. [in Ukr.]

Olena Tytar

TRANSDISCIPLINARITY AND «KNOWLEDGE SOCIETY» IN DEVELOPMENT OF MODERN NATIONAL PHILOSOPHY OF SCIENCE

The modern philosophy of science in the context of transdisciplinary development is analyzed. The significance of the synergetic paradigm for modern philosophy of science is revealed. Until now, one of the most important approaches in distinguishing the phases of the philosophy of science and the corresponding types of rationality was the approach of V. Stepin, which distinguishes the classical, non-classical and postnon-classical types of rationality, respectively, in the vast majority of his studies, of the classical, non-classical and postnon-classical type of development of philosophy, qualitative a jump in the philosophy of science from a non-classical to postnon-classical type of development.

This raises the question of the correlation between the post-non-classical and postmodern types of philosophy, as well as the correspondences of post-non-classical and synergetic approaches in the philosophy of science.

The purpose and tasks of the work are to analyze the contemporary native philosophy of science in the context of the development of transdisciplinary and synergetic paradigm as elements of a new «knowledge society».

Transdisciplinarity is understood primarily in three main meanings. In the first sense, this concept is associated with the concrete achievements of the researcher, we are talking about the universality of knowledge of a particular person, «man-encyclopedia». In the second sense, we mean the equality of different ways of cognition, here Paul Fayerabend's «methodological anarchism» is supplemented by the liberal recognition of the activities of various disciplines and the rights of little-known scholars, as well as of everyday and artistic experiences. In the third sense, «transdisciplinarity» is interpreted as a fundamentally new method of scientific knowledge that can not entirely be deduced from the experience of interdisciplinarity, a new principle of organizing scientific knowledge, which opens wide opportunities for the interaction of many disciplines, sciences and paradigms of research in solving complex problems of nature and society at different levels of cognitive activity.

The philosophy of science demonstrates a profound potential in the development of a «knowledge society». Both the philosophical and socio-cultural backgrounds contribute to the development of the philosophy of science in the synergetic and transdisciplinary flow.

Without pretending to the methodological general control, the new philosophy of science involves an integrated and fractal understanding of many pressing problems of our time.

Postnon-classical understanding of scientific research and the philosophy of science

involves the rejection of classical regulations in explaining and describing social phenomena, however, in the post-nonclassical study, the rebirth of the understanding of truth as a complex multifactor phenomenon and trust as a method of interaction between science and society.

Postnon-classical philosophy of science involves overcoming disciplinary contradictions through dialogue and integration of existing knowledge, a number of new methods, including transflexion, critical thinking, expert dialogue, cultural dialogue and risk assessment.

It is proved that the postnon-classical philosophy of science involves overcoming disciplinary contradictions through dialogue and integration of existing knowledge. Philosophy of science is a necessary component of university education.

Postnon-classical philosophy of science is connected with axiological dimension of knowledge and science, understanding of the value of self-organization and plurality.

Keywords: *philosophy of science, transdisciplinarity, interdisciplinarity, globalization, synergetics, critical thinking, cultural dialogue, philosophy of culture.*

Олена Титар

ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ І «СУСПІЛЬСТВО ЗНАННЯ» В РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

Проаналізовано сучасну вітчизняну філософію науки в контексті розвитку трансдисциплінарності. Виявлено значення синергетичної парадигми для сучасної філософії науки. До цього часу одним із найважливіших підходів у виокремленні етапів філософії науки й відповідних типів раціональності вважався підхід В. Степіна, котрий виділяє класичний, некласичний і постнекласичний типи раціональності, відповідно в переважній більшості його досліджень говориться про класичний, некласичний і постнекласичний тип розвитку філософії. Тут виникає питання щодо співвіднесення постнекласичного й постмодерного типу філософії, а також відповідностей постнекласичного й синергетичного підходів у філософії науки.

Мета і завдання роботи – проаналізувати сучасну вітчизняну філософію науки в контексті розвитку трансдисциплінарності й синергетичної парадигми як елементів нового «суспільства знання».

Трансдисциплінарність розуміють насамперед у трьох основних значеннях. У першому значенні це поняття пов'язують із конкретними досягненнями дослідника, ідеться про універсальність знань конкретної людини, «людини-енциклопедії». У другому значенні мають на увазі рівноправність різних способів пізнання, тут «методологічний анархізм» Пола Фейєрабенда доповнюється ліберальним визнанням діяльності різних дисциплін і прав маловідомих учених, а також повсякденного й художнього досвідів. У третьому значенні «трансдисциплінарність» трактують як принципово новий спосіб наукового пізнання, що не зовсім може бути виведений із досвіду міждисциплінарності, це новий принцип організації наукового знання, що відкриває широкі можливості взаємодії багатьох дисциплін, наук і парадигм

дослідженні у вирішенні комплексних проблем природи й суспільства на різних рівнях пізнавальної активності.

Філософія науки демонструє глибокий потенціал у розвитку «суспільства знань». Як власне філософські, так і соціокультурні передумови сприяють розвитку філософії науки в синергетичному й трансдисциплінарному річищі.

Не претендуючи на методологічний загальний контроль, нова філософія науки передбачає інтегральне й фрактальне розуміння багатьох актуальних проблем сучасності.

Постнекласичне розуміння наукового дослідження й філософії науки передбачає відмову від класичних регулятивів у поясненні й описі соціальних явищ, разом з тим у постнекласичному дослідженні відроджується розуміння істини як складного багатофакторного явища й довіри як способу взаємодії науки й суспільства.

Постнекласична філософія науки передбачає подолання дисциплінарних суперечностей шляхом діалогу й інтеграції наявного знання, низку нових методів, у т. ч. трансфлексію, критичне мислення, експертний діалог, культурний діалог, оцінку ризиків.

Постнекласична філософія науки пов'язана з аксіологічним вимірюванням знання й науки, співвіднесенням наукових цінностей із соціальними цілями й завданнями, розумінням цінності самоорганізації й множинності.

***Ключові слова:** філософія науки, трансдисциплінарність, синергетика, критичне мислення, діалог, філософія культури.*

Tytar Olena – Doctor of Philosophical Science, Docent, Professor of Department of Theory of Culture and Philosophy of Science, VN Karazin Kharkiv National University.

Титар Олена – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри теорії культури і філософії науки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

e-mail: o.v.tytar@karazin.ua

ORCID: 0000-0002-1951-7830

Надійшла до редакції 20.03.2019. Розглянута на редколегії 14.06.2019.

Рецензенти:

Доктор філософських наук, професор кафедри теорії культури і філософії науки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Петренко Д.В.

Кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії культури і філософії науки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Тагліна Ю.С.